

RUSSISCHE AVANT-GARDE

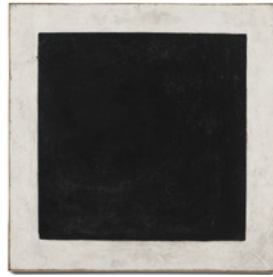
Revolutie in de kunst

HERMITAGE
St Petersburg > Amsterdam

Tijdlijn

Pavel Kamenski en Anatoli Loekin
Beeldje 'Boer uit Rjazan', 1913

Kazimir Malevitsj
Zwart vierkant, 1913/ca. 1932

Nina Zander
Bord 'Silhouetten van fabrieksschoorstenen', 1919

Wassily Kandinsky
Tekening van decoratie voor een waterkom, 1921

Kazimir Malevitsj
Bord 'Dynamische compositie' en tekening van het ontwerp, 1923

Wassily Kandinsky
Landschaft. Dünaberg bei Murnau, 1913

Sergej Tsjechonin en Michail Pesjtsjerov
Bord 'Kubist met hamer', 1919

Vladimir Tatlin
Boekomslag 'Monument voor de IIIde Internationale', 1920

Kazimir Malevitsj
Theepot met deksel, 1923

1913

1914

1915

1916

1917

1918

1919

1920

1921

1922

1923

Viering van 300 jaar
Huis Romanov
in Rusland

Russische revolutie

Lenin aan de macht

Tentoonstelling 0,10
in Sint-Petersburg met
Zwart vierkant van Malevitsj

1914-18
Eerste Wereldoorlog

Sergej Tsjechonin wordt artistiek
directeur van de porseleinfabriek, Natalia Danko hoofd
van de afdeling Sculpturen

Sergej Tsjechonin
Album / Fine Art Images

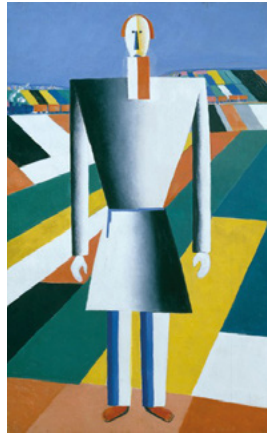
Opkomst agitatie-porselein

Wassily Kandinsky maakt ontwerpen
voor de porseleinfabriek

Komst Kazimir Malevitsj
en Nikolaj Soejetin in
de porseleinfabriek

Nikolaj Soejetin
Album / Fine Art Images

Kazimir Malevitsj
Boer in het veld, 1928-29
© State Russian Museum

Renée O'Connell-
Michajlovskaja en
Michail Pesjtsjerov
Vaas 'Op naar het
socialisme', 1932

Natalia Danko
en Tatjana Seidenberg
Inkpot 'Sportvrouwen', 1934

Natalia Danko
'Matroos met vaandel',
1925-30

Nikolaj Soejetin
Vaas 'Sits', 1930

Zinaida Kobyletskaja
Bord met portret van Lenin, 1924

1924

1925

1926

1927

1928

1929

1930

1931

1932

1933

1934

Lenin
overlijdt

Stalin verkrijgt alle macht
in de Sovjetunie

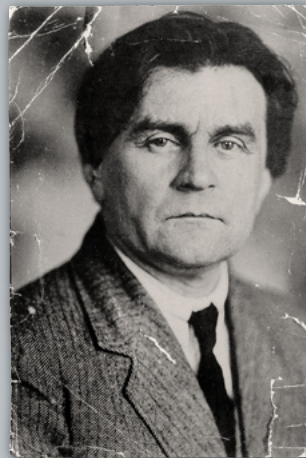

Communisten tijdens het Congres van de CPSU, 1927
Stalin in het midden

Verordening van het
Centrale Comité van de
Communistische Partij:
alle artistieke organen moeten
worden ontbonden

Socialistisch realisme
officieel en ideologisch
uitgeroepen tot voornaamste
richtlijn van de kunsten
in de Sovjetunie

Malevitsj gearresteerd

Kazimir Malevitsj

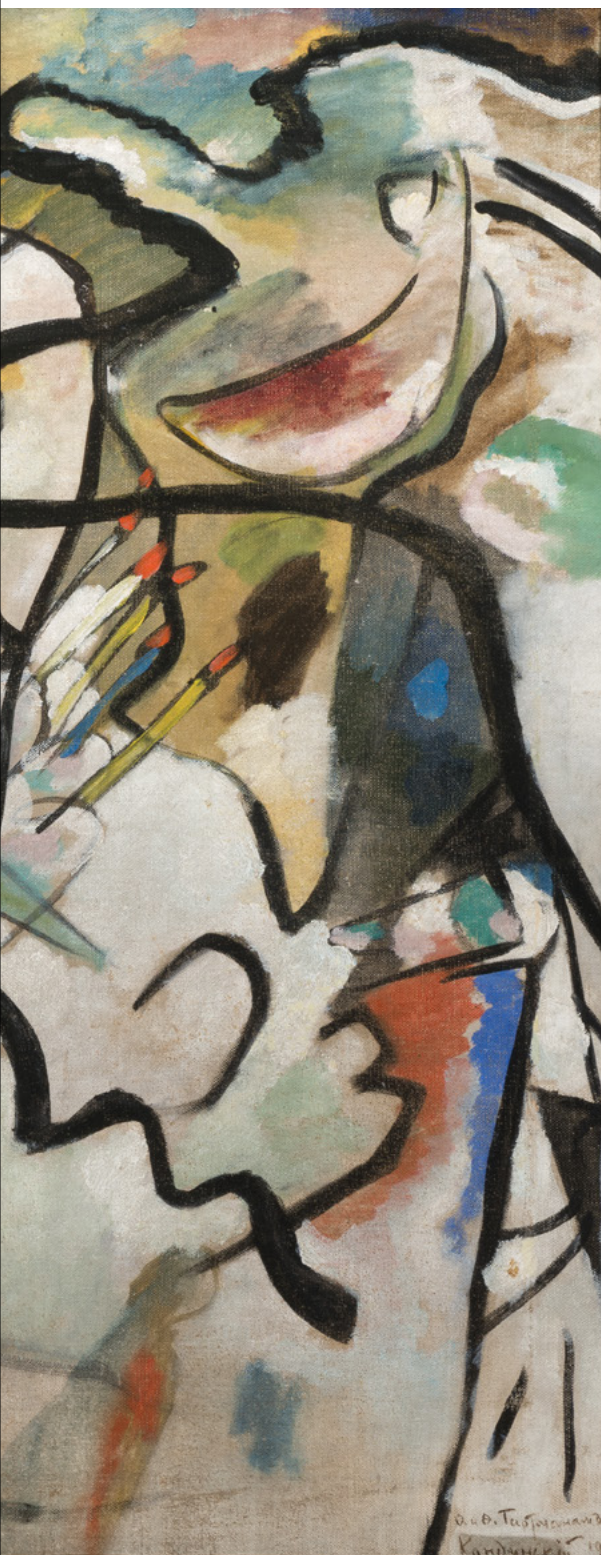
Gustav Kloetzi
Hoger de banier van Marx, Engels, Lenin en Stalin!, 1933

Lenins lichaam
opgebaard in het
Kremlin, omringd
door rouwenden

Productie van porselein
gewijd aan Lenin

Opkomst van
propaganda-porselein

Wassily Kandinsky

Entwurf zu Komposition V, 1911

Olieverf op doek, 95,5 × 139,5 cm

Signatuur: O. и Ф. Гартманъ. /
Кандинский 1911 [O. en F. Hartman. /
Kandinski 1911]

(cat. 238)

Compositie V bezet een bijzondere plaats in het oeuvre van Kandinsky. Nooit eerder nam de voorbereiding voor een schilderij bij hem zoveel tijd in beslag en was er zo'n gedetailleerde uitwerking in een grafische of geschilderde studie.

Als uitgangspunt dienden het glasschilderij (*Hinterglasbild*) *Landschap met zon* ('Glasbild mit Sonne', Roethel 370, Städtische Galerie, München) en de compositie *De klank der bazuinen* (*Grote Wederopstanding*) ('Klang der Posaunen (Grosse Auferstehung)', Barnett 259, Städtische Galerie im Lenbachhaus, München). Beide werken stammen uit 1910–11. Ze laten zien uit welke fragmenten *Compositie V* is opgebouwd. In beide zuiver figuratieve glasschilderijen is een wereldwijde catastrofe uitgewerkt. *Landschap met zon* toont een stad op een berg, omsingeld door golven die de aarde overspoelen. Vanuit de linker bovenhoek straalt de zon een helder licht uit. In *De klank der bazuinen* zien we in diezelfde hoek een aartsengel die op een hoorn blaast. En opnieuw op een berg een stad die instort, met daaronder herrijzende mensen en een knielende heilige, die zijn afgehakte hoofd in de hoogte houdt. In de linker benedenhoek woeden de golven, waaruit een zee-monster opduikt. De genoemde motieven zijn niet nieuw bij Kandinsky, ze kwamen al voor in zijn schilderijen, aquarellen en grafische drukwerk.

Compositie V bevat deze elementen eveneens, maar in sterk getransformeerde vorm. Wie de bron van deze beelden niet kent, zal ze waarschijnlijk niet herkennen in het grote schilderij. Maar ook hier is sprake van een engel die op een bazuin blaast en een instortende stad, nog op dezelfde plaats op het doek ook. Het grootste deel van de ruimte is bedekt met kolkende golven. Links onder probeert een groep mensen in een groen bootje zich in veiligheid te brengen. Maar er is weinig hoop voor hen, want boven de wereld hangt dreigend een reusachtige zwarte draak, die als een breed zwart lint over het hele doek kronkelt. Deze kronkel en andere zwart omlinjnde details geven de compositie een duidelijk lineair karakter, wat tamelijk zeldzaam is voor Kandinsky's werk uit deze periode. Het proces van bevrijding

van vormen en rechtstreeks beroep op het intuïtieve en onbewuste verliep bij Kandinsky moeizaam. De diffusie van het figuratieve en het abstracte duurde het hele decennium tussen 1910 en 1920, waardoor hij talrijke combinaties maakte van beide beginselen. Kandinsky voltooide *Compositie V* op 17 november 1911. Hij gaf er zelf nog een tweede naam aan: *Het Laatste Oordeel*. Het lijkt erop dat hij kort voor de Eerste Wereldoorlog en de Oktoberrevolutie een voor-spelling gaf van de zware beproevingen die de mensheid te wachten stonden.

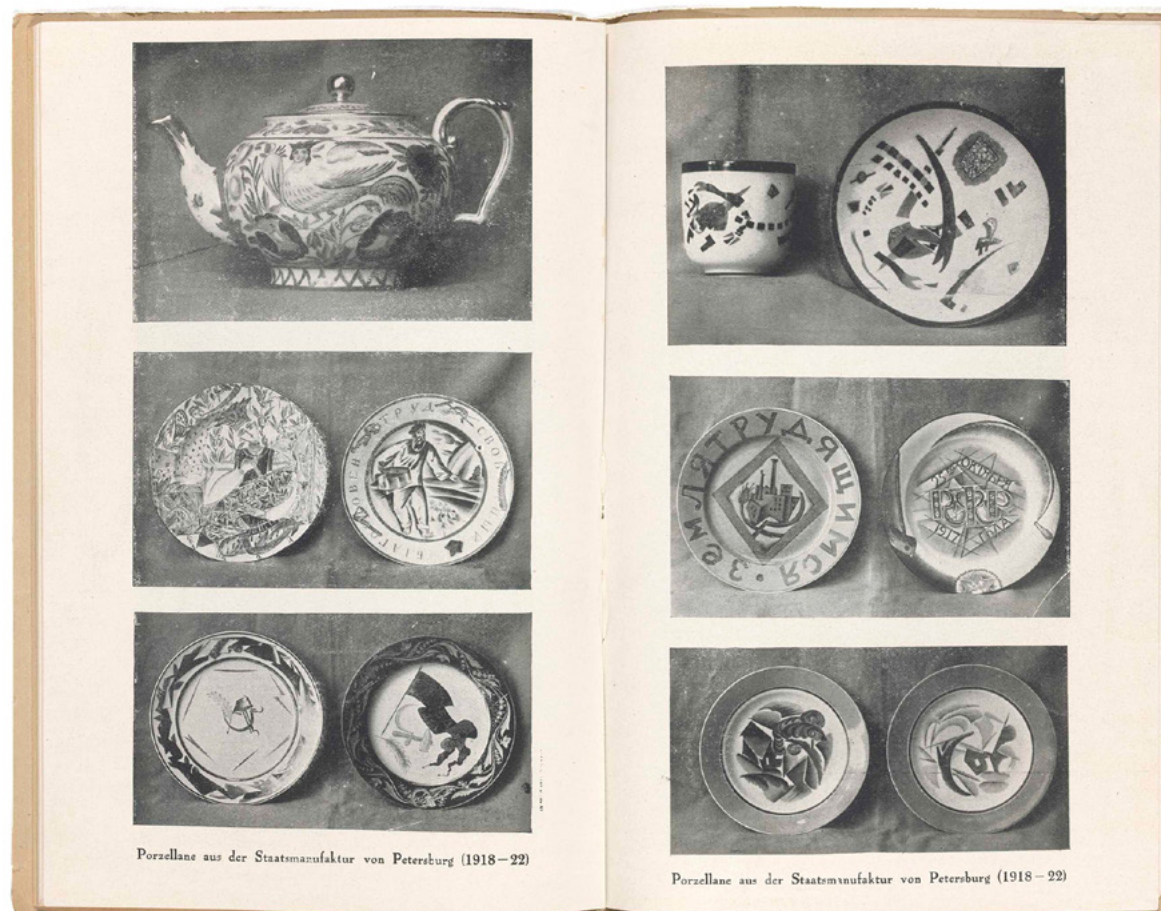
De voorstudie van de compositie werd vrijwel ongewijzigd overgebracht op groot formaat (*Roethel 500*, privécollectie, Zwitserland). Alleen de zwarte krul van de draak werd beduidend krachtiger aangezet, wat de verontrustende en pessimistische weerklank van het schilderij versterkte. Na voltooiing van *Compositie V* werd de voorstudie in 1912 getoond op een expositie van het kunstenaarsgenootschap *Boebnovy valet* (Ruitenboer) in Moskou. Uit de opdracht op het schilderij (*O. en F. Hartman*) blijkt dat Kandinsky de studie toen al aan het echtpaar Hartman had geschonken. Foma Aleksandrovitsj Hartman (1885–1956), componist, dirigent en muziekcriticus, was jarenlang bevriend met Kandinsky. Zo schreef Hartman in 1909 de muziek voor Kandinsky's toneelcompositie *De gele klank* (*Der gelbe Klang*) en werkte hij mee aan de almanak van de Münchener kunstenaarsgroep *Der Blaue Reiter*, die Kandinsky mede had opgericht. Later zouden ze in de jaren twintig in het Bauhaus samen een uitvoering van de *Schilderijtentoonstelling* van Moesorgski op het toneel zetten.

Michail Dedinkin

6 Schotel 'Gewijde dans', 1926
Schets (1912) Léon Bakst
(cat. 67)

7 Foto's van verschillende porseleinen stukken in de catalogus van de *Eerste Russische Kunsttentoonstelling*, gehouden in Berlijn en Amsterdam in 1922 en 1923

geassocieerd met ballet, die andere typisch vorstelijke kunstvorm die in Europa was verwaterd maar in Rusland een inspirerende vernieuwing had doorgemaakt. Het is bepaald niet ondenkbaar dat vanwege deze parallel in die jaren zoveel porseleinen voorwerpen, schotels en beeldjes werden gemaakt die verwijzen naar de *Ballets Russes* van Sergei Diaghilev, een gezelschap dat velen juist zagen als een overblijfsel van de tsaristische cultuur. ^{Afbeelding 6}

Dat de avant-garde een plek kreeg, en gedeeltelijk behield, in de ontwikkeling van nieuw porselein had dus ook te maken met de vormgeving van het imago van de Sovjetunie in West-Europa. De jonge Sovjetstaat wilde zich in Europa van zijn beste kant laten zien, vooral aan progressieve hoogopgeleiden, en besteedde veel aandacht aan de presentatie van vooruitstrevende kunstenaars in internationale tentoonstellingen. Modernisten en avant-gardisten werden vooruitgeschoven, en daarbij kreeg het porselein een grote rol. Op de beroemde 'Eerste Russische Kunsttentoonstelling', gehouden in Berlijn en Amsterdam in respectievelijk 1922 en 1923 ^{Afbeelding 7}, was porselein breed vertegenwoordigd en kreeg de avant-garde veel aandacht. Het gepresenteerde porselein werd ook te koop aangeboden.

In de Russische pers schepte David Sjterenberg op over het 'opmerkelijke succes van de tentoonstellingsonderdelen van de porseleinfabriek'.² In Berlijn werd bijna het hele expositiedeel van porseleinen voorwerpen vrijwel onmiddellijk verkocht, voor 385.000 mark. Voor de vervolgtentoonstelling in Amsterdam werd een nieuwe voorraad Sovjetporselein ingevoerd. Die bracht daar nog eens 52.600 gulden op, wat waarschijnlijk meer waarde vertegenwoordigde dan de in Berlijn verdiende Duitse marken, die snel devalueerden.³ Dit waren geen kleine successen voor de jonge revolutionaire staat (die door de Nederlandse regering nog niet eens was erkend). Het bevestigde dat het Sovjetporselein kon rekenen op bewondering in West-Europa en daarmee bijdroeg aan de statuur van het nieuwe revolutionaire bewind. Vanaf dat moment was het porselein een vaste waarde op tentoonstellingen waaraan de Sovjetunie meedeed. Op de biënnales van Monza in 1923 en 1925 en die van Venetië in 1924 werd veel plek ingeruimd voor Sovjetporselein. Op de Wereldtentoonstelling van 1925 in Parijs toonde de Sovjetunie, de zelfverkleerde droomstaat van arbeiders en boeren, 557 voorwerpen van dat ooit zo keizerlijke porselein.⁴

Maatbeker 'Veelkleurige stralen', 1921
Compositie Rudolph Wilde, beschildering
Stepan Tsjekoelin
(cat. 109)

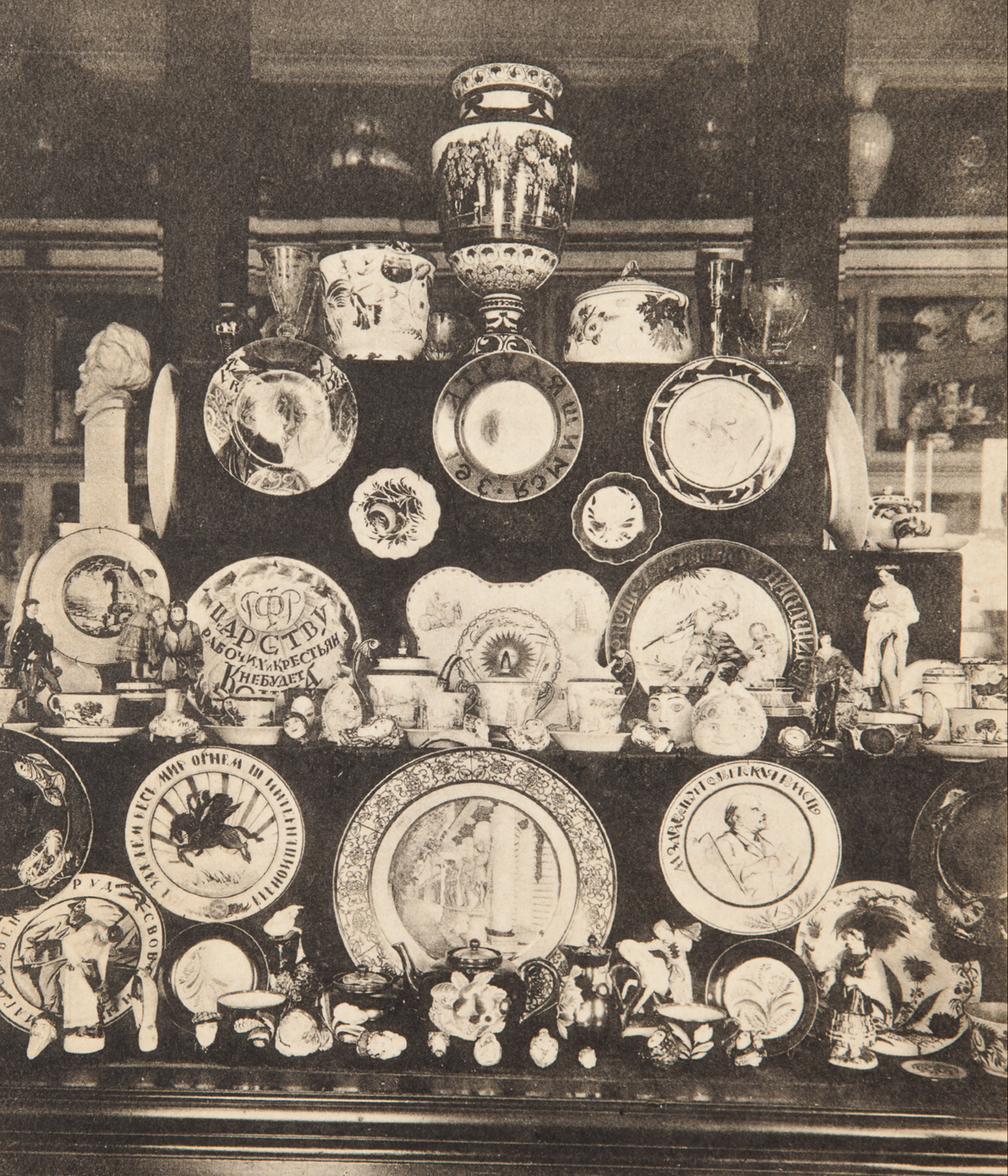

Rudolph Wilde

Schets voor de beschildering van een
kan annex maatbeker 'RSFSR' (Russische
Socialistische Federale Sovjet-Republiek),
1921

(cat. 119)

**Vitrine met nieuwe producten in het museum
van de fabriek in de jaren 1920**

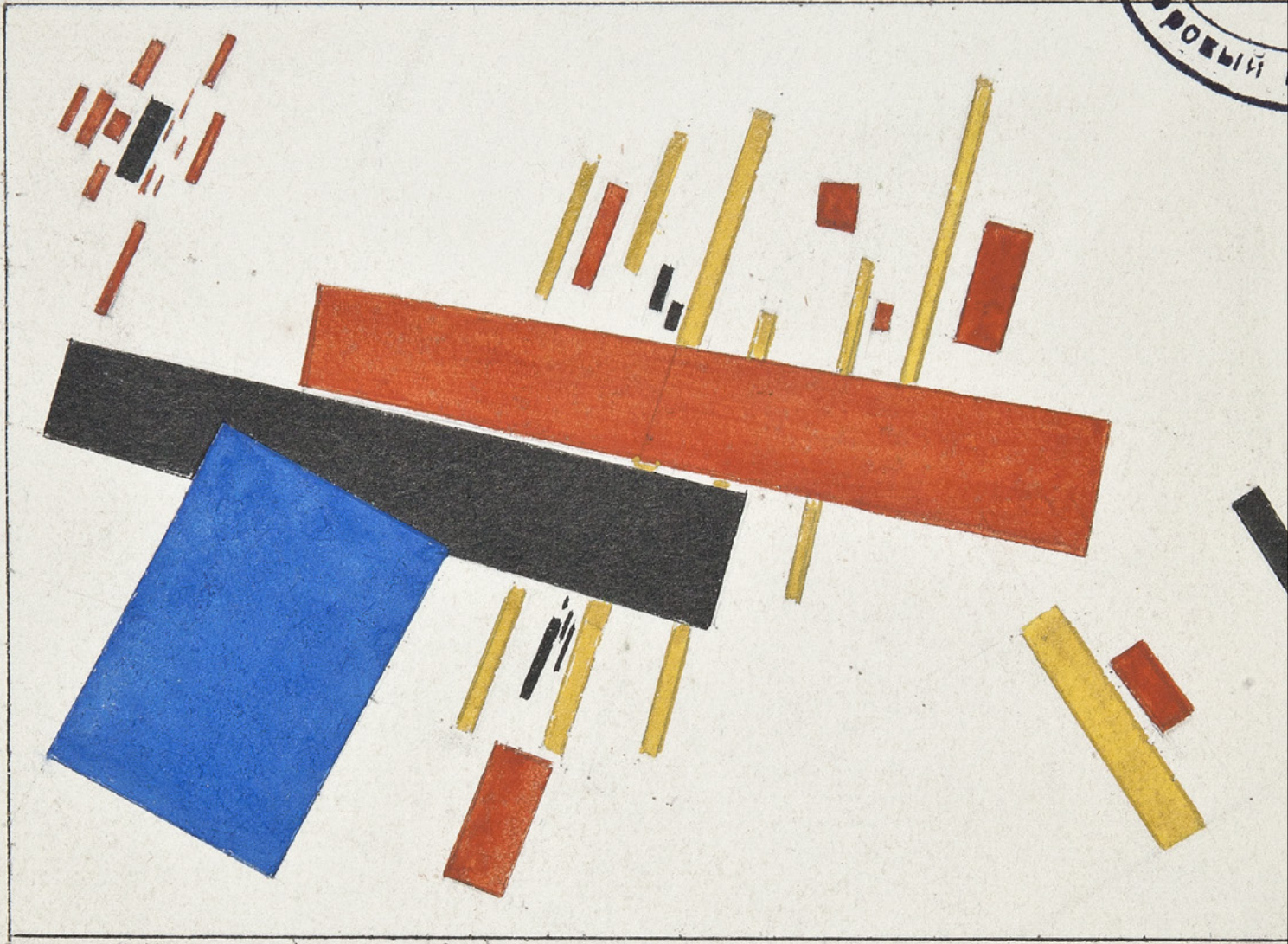
Schilders van de Staatsporseleinfabriek, 1934

Van links naar rechts boven: Anna Jefimova,
Tatjana Bepalova-Michajlova, Ljoebov Blak,
Nikolaj Zinovjev, Anna Jatskevitsj, Maria
Kirillova, Aleksej Vorobjevski; onder: Maria
Lebedeva, Natalia Danko, Nikolaj Soejetin,
Ljoedmila Protopopova, Jevgenia Olejnik

МЗ-ГС -

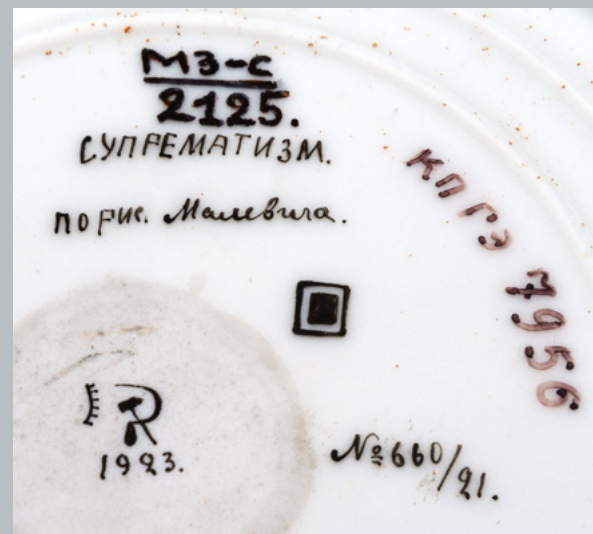
№ 3102/ч 2

Дие. К. Малевич
и др.

- 4 Kazimir Malevitsj
Schets voor de decoratie van een bord
'Dynamische compositie', 1923
(cat. 268)
- 5 Bord 'Dynamische compositie', 1923
Compositie Kazimir Malevitsj, beschildering,
Aleksandr Koedrjajtsev
(cat. 267)

Kazimir Malevitsj
***Vrouwentorso*, 1928–29**
(cat. 507)
© State Russian Museum

Kazimir Malevitsj
Boer op het land, 1928–29
(cat. 506)
© State Russian Museum

- 1 Tegelijkertijd hadden de kunstenaars echter ook hun eigen voorkeuren binnen de 'opgedragen' thema's. Zo hechtte Anna Jefimova veel belang aan moeder en kind, Ljoebov Blak aan sport en Centraal-Azië en Ljoedmila Protopopova aan de heroïsche Noordpoolexpedities.
- 2 Kunstenaars gebruikten destijds bij de beschildering meestal slechts een paar kleuren.
- 3 Suprematisch architectonisch model, bestaand uit ruimtelijke geometrische figuren die onder een rechte hoek in elkaar overgaan. Dergelijke modellen en de term zijn in 1923 geïntroduceerd door Kazimir Malevitsj.
- 4 Kwam in 1934 vast te zitten in het pakijs en werd gekraakt en zonk, maar de volledige bemanning werd gered door vliegeniers.
- 5 Dit poolstation werd in 1937 vlak bij de Noordpool ingericht. Het dreef vervolgens in 274 dagen zo'n 2500 kilometer met het ijs mee door het poolgebied en verrichtte onderzoek.
- 6 De pantserkruiser *Aurora* zou met een kanonschot het sein hebben gegeven voor de bestorming van het Winterpaleis in 1917.

Beeldengroep 'Activisten' ('Studenten van de arbeidersfaculteit'), ca. 1930
Modelontwerp Natalia Danko, modelleur Ivan Koeznetsov,
beeldontwerp Jelena Koebarskaja
 (cat. 446)

Beeldje 'Meisje met boek', 1930-40
Modelontwerp Aleksandr Samochvalov,
beeldontwerp Jelena Koebarskaja
 (cat. 447)

Inktpot met deksel 'Sportvrouwen', 1934
Modelontwerp (1933) Natalia Danko,
beeldontwerp Tatjana Seidenberg
(cat. 424)

